

Anna Pospíšilová

Poznámka o komparatistice

Vážené shromáždění, dovoluji vám mně nejprve přiznat, že na tuto konferenci jsem přihlásila jen docela skromnou poznámku o komparatistice na Univerzitě Karlově v první třetině našeho století. A že jsem se trochu zděsila, když jsem přečetla své jméno v programu zahájení, kde se nevyhnutelně vždycky tak trochu určuje směr i úroveň všem ostatním jednáním.

Dost jsem tápala v nejistotě, jak sloučit s touto nečekanou pozicí své dílčí údaje. Pochybnosti ukončily teprve projevy právě zde pronesené. Tím, že jednak zvýraznily rysy uchované v mé vzpomínce na nepříliš četná setkání s Václavem Černým po jeho návratu do Prahy, kdy já po ukončeném studiu jsem se už chystala za hranice. I tím, že vyvolaly kontrast připomenutých charakteristik této osobnosti s charakteristikou klimatu na tehdejší Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

Nezažila jsem působení Václava Černého na Filozofické fakultě, kam přišel jako nástupce F. X. Šaldy, nejenom jím vyzývaný, ale také poprávu vyvolený pro náročnost svých hodnotových stupnic, které vytyčoval a také vždycky statečně hájil; nejenom ve vědě, ale i později ve svých postojích k věcem obecným. Už tehdy však s ironickým pohrdáním k těm, kdo ho podle jeho názoru nedovedli pochopit, poněvadž nepřípouštěl jiný důvod jakéhokoli nesouhlasu, a to i v podmínkách tehdejší pražské univerzity, kde vůbec neměl místo žádný zásadně dominující názor.

Byli tu přece velice četní pozoruhodní lidé. Nejen F. X. Šalda vrchol, který na rozdíl od jiných profesorů na fakultě ani kouteček neměl, kde by úřadoval, porozprávěl s posluchači nebo kolegy. Nekonal ani semináře, nezkoušel pravidelně a přicházel jen přednášet o moderní francouzské literatuře do velké posluchárny, přeplněné vždy nejenom studenty, ale také citeli a citelkami nejrůznějšího věku.

Takový obdivovaný vrchol nebyl tenkrát na Univerzitě Karlově výjimkou. Stejně hojně a nadšeně posluchačstvo naplňovalo i přednášky jiné. Jen z literární vědy uchvacovaly koncem dvacátých let přednášky Otokara Fischera o německé literatuře, Jiří Horák s dějinami literatur slovenských, anglická literatura v pojetí Viléma Mathesia. Kouzelnický vliv Václava Tilleho se projevoval nejenom v přednáškách o staré, klasické a novodobé francouzské literatuře, ale zejména ve dvou seminářích, z nichž jeden byl každoročně věnován komparativnímu studiu literatury a druhý problémům divadla, historického i současného.

I v dalších oborech, v hudební vědě, estetice i v dějinách výtvarných umění, měla fakulta další významné osobnosti. Důležité však na tehdejší skutečnosti je, že všichni ti uznávaní, ctění i zbožňovaní učitelé, většinou veřejně činní také mimo univerzitu, koexistovali jaksi bezdotykově. Na přednáškách se o druhých nevyjadřovali, navzájem mezi sebou na veřejnosti nepolemizovali. Drželi se svých názorů, které posluchačům hleděli zdůvodňovat odborně, bez emocionální útočnosti.

Mladým lidem se tak nabízela stálá možnost volby mezi rozdílnými koncepcemi, a tím byli nuceni k solidnímu poznávání, samostatnému porovnávání i třídění správností či nesprávností ve faktech, v argumentaci i metodě. A proto snad všichni ti vzácní učitelé (k nimž asi je vhodné přičíst i světově proslulého, doma však nepříliš široce populárního znalce novoperské literatury, profesora Jana Rypku) mohli vykonat neuvěřitelné množství tvořivé práce i při bohatém veřejném působení: nemařili síly ani čas soupeřením nebo dokonce řevnivostí.

Právě tyto skutečnosti, do nichž svého času v Praze vstupoval profesor Černý, je snad žádoucí připomenout zde, v době, kdy se pokoušíme namísto jediné samospasitelné pravdy znovu najít pluralitní přístupy k mnohotvárným záhadám a nárokům lidského života.

Z tohoto hlediska je snad také namístež znovu vážít též otázku zde uvedeného titánského pohrdání lidmi, z nichž, jak zde také bylo řečeno, se podle profesora Černého teprve dnes stali a stávají „vesničtí měšťáci“ – k politováníhodné zkáze tradičních hodnot českého venkova. Není totiž vůbec jisté, že určité, řekněme přízemní tužby a snahy, jsou u nás produktem teprve dneška nebo uplynulých čtyřiceti let.

Pochybnost o tom vyvolává už třeba ten Jiráskův konšel přepásaný povřísem a zaopatřený hojností páchnoucího sýra, jen aby ani groš ze smluvené mzdy neutratil na cestě do Prahy, kam vezl své vlastenecky nadšené krajany, do hloubi duše vzrušené tím, že konečně zase na hlavě

panovníka spočine královská koruna země české. Neměl by snad i ten český Sancho Panza být pro vědu nezbytným doplňkem horoucích vznětů každého rytíře bez bázně a hany, který by bez takového doprovodu nepřežil, a dokonce ani neuskutečňoval, ba ani nepředstavoval nějaké poslání?

Vždyť ten podvojný archetyp už odedávna existuje jako nedělitelný celek. A oba jeho prvky musí nacházet stále znovu své zhmotnění ve skutečných lidech, zatímco jenom vskrytu existují pěkně pohromadě také v každém z nás.

Proto snad i pro současnou komparatistiku (a možná i pro jiné vědy i pro praxi) by bylo vhodné přiznat oběma těmto podobám člověka, co jejich jest. S uznáním a poznáním toho, jaký úděl a jaké určení má každý z obou těchto prvků lidského bytí. Stejně jako ta černá země, po které se člověk všelijak obtížně plahočí, a přece bez ní nemůže být, i když mu nemusí vždycky jen příjemně vonět.